

Nr 22

Försvarsutskottets betänkande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation m. m. av försvarets materielverk jämte motioner.

I betänkandet behandlas förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1971: 124 samt yrkanden i motionerna 1971: 1507, 1971: 1515, 1971: 1516 och 1971: 1517.

Propositionen

I propositionen 1971: 124 har Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 24 september 1971 föreslagit riksdagen att godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för organisation m. m. av försvarets materielverk.

Försvarets materielverk, som inrättades den 1 juli 1968, svarar för den centrala ledningen inom krigsmakten av tyg- och intendenturmaterielförvaltningen. Denna verksamhet var tidigare fördelad på fyra centrala förvaltningsmyndigheter, nämligen armé-, marin- och flygförvaltningarna samt försvarets intendenturverk. Den nya organisationen samsätter sammanlagt ca 4 400 personer.

1968 samordnades verksamheten administrativt under en gemensam ledning. Materielverket organiserades på fem huvudenheter, nämligen armématerielförvaltningen, marinmaterielförvaltningen, flygmaterielförvaltningen, intendenturmaterielförvaltningen och administrativa avdelningen. De tre förstnämnda svarar för anskaffning och underhåll av tygmateriel och är i stort sett likformigt organiserade. De olikheter som förekommer är betingade av att skilda typer av materielsystem handläggs vid de tre förvaltningarna. Intendenturmaterielförvaltningens organisation överensstämmer i stort med försvarsgrensförvaltningarnas med de avvikelser som betingas av att förvaltningen fullgör uppgifter för försvaret som helhet. Administrativa avdelningen handlägger för verket gemensamma uppgifter rörande planering, samordning, organisation m. m.

I propositionen läggs nu fram förslag om organisation i stort av materielverket. Till grund för propositionen ligger ett betänkande av försvarets materielanskaffningsutredning som utrett dels organisationen av anskaffningsverksamheten m. m. inom materielverkets ansvarsområde, dels möjligheterna att flytta ut delar av materielverket från Storstockholmsområdet. Propositionens förslag innebär i huvudsak följande.

Verket indelas i en enhet för central planering och fem huvudavdelningar. Tre av huvudavdelningarna har huvudsakligen anskaffnings- och underhållsuppgifter och benämns huvudavdelningen för armémateriel, huvudavdelningen för marinmateriel och huvudavdelningen för flygmateriel. De motsvaras närmast av de nuvarande armé-, marin- och flygmaterielförvaltningarna. I huvudavdelningen för armémateriel ingår huvuddelen av den nuvarande intendenturmaterielförvaltningen. Huvudavdelningen för drifttjänst svarar för förplägnad, förrådsverksamhet och verkstadsdrift inom krigsmakten. Huvudavdelningen för administration motsvarar närmast den nuvarande administrativa avdelningen. Till huvudavdelningen har förts samman all s. k. normalieverksamhet inom materielverket, dvs. standardiserings-, materielregistrerings- och publikationsverksamhet m. m.

Materielverket är f. n. till inemot en fjärdedel förlagt till orter utanför Storstockholmsområdet. Bl. a. är följande större enheter lokaliserade utanför detta område, nämligen provningscentralen (Karlsborg och Marma), marinens centrala förråd (Eskilstuna), försökscentralen (Malmslätt), flygmaterielförvaltningens förrådsbyrå (Arboga) och de båda robotförsöksenheterna (Karlsborg och Vidsel). I propositionen föreslås därutöver omlokalisering av ca 500 anställda från Storstockholmsområdet till andra orter, varav ca 400 till Karlstadsområdet.

Propositionen avviker på några punkter från det organisationsförslag som materielanskaffningsutredningen presenterat. Ändringarna betingas väsentligen av synpunkter som framförts vid remissbehandlingen av utredningens betänkande och gäller främst organisationen av provningsverksamheten, intendenturförvaltningen och verkets enheter för sambands- och stridsledningsmateriel.

Materielverket bedriver en omfattande *provningsverksamhet*. Enligt utredningen bör verkets provningsresurser föras samman till en huvudavdelning för provning direkt under verksledningen. De enheter som här kommer i fråga är främst försökscentralen i Malmslätt, provningscentralen i Karlsborg, robotförsöksenheterna i Karlsborg och Vidsel samt en nybildad teleprovvningscentral.

I propositionen föreslås att nämnda provningsorgan med undantag för provningscentralen i Karlsborg samlas i en provningsenhet som blir direkt underställd chefen för huvudavdelningen för flygmateriel. Provningscentralen, som nu ingår i armématerielförvaltningens vapenavdelning, bör enligt propositionen i fortsättningen vara underställd chefen för huvudavdelningen för armémateriel. Denna huvudavdelning åläggs också att svara för den administrativa verksamheten vid provningsenheterna i Karlsborg.

Intendenturverksamheten omfattar i huvudsak förvaltning av intendenturmateriel, livsmedel och drivmedel. Till intendenturmateriel hänförs följande större materielgrupper, nämligen beklädnads-, förlägnings-,

förplägnads-, drivmedels- och expeditionsmateriel. Till intendenturtjänsten hör även drift av krigsmaktens matinrättningar samt krigsmaktens personalkassor, inre renhållning, förvaltning av övningsanslag m. m. Intendenturmaterielförvaltningen handlägger också ärenden rörande veterinärmateriel, hästar och hundar.

Enligt utredningen bör intendenturverksamheten liksom hittills vara samlad i en enhet. Den föreslås ingå i huvudavdelningen för drifttjänst.

I propositionen förordas en uppdelning av intendenturfunktionen. Den nuvarande livsmedelsbyrån föreslås ingå i huvudavdelningen för drifttjänst som en självständig enhet under benämningen förplägnadsenheten. Verksamheten i övrigt bör enligt propositionen inordnas i en av de tygmaterielanskaffande huvudavdelningarna. Eftersom huvudparten av den intendenturmateriel som anskaffas är avsedd för armén, förordas att verksamheten inordnas i huvudavdelningen för armémateriel.

Sambandsfrågor handläggs f. n. vid armé- och flygmaterielförvaltningarnas elektroavdelningar samt i den telebyrå som ingår i marinmaterielförvaltningens vapenavdelning. Varje förvaltning svarar för de sambandssystem som ingår i respektive försvarsgren. För materiel som ingår i *krigsmaktens gemensamma sambandsnät* har flygmaterielförvaltningen det överordnade ansvaret inom materielverket. Liksom för övrig materiel tillämpas för sambandsmateriel den principen, att likartad materiel anskaffas endast på ett ställe även om den ingår i flera system. Armématerielförvaltningen har exempelvis typansvar för viss radiomateriel som ingår i de *gemensamma sambandsnäten*, vilket bl. a. beror på att förvaltningen även svarar för samtrafikerande mobil radiomateriel som utnyttjas av armén.

Inom sambandsområdet föreligger enligt utredningen en sådan teknologisk samhörighet att en sammanslagning av materielverkets samtliga resurser för handläggning av dessa frågor skulle vara motiverad enbart av denna anledning. Utredningen anser emellertid att den tekniska systemsamhörigheten mellan försvarsgrenarnas sambandssystem på lägre nivå är begränsad. Sambandsnäten har olika uppbyggnad och räckviddskrav och den tekniska miljö i vilken materielen skall användas är olika. Sambandsmaterielen ingår i många fall som viktiga komponenter i försvarsgrenarnas materielsystem i övrigt och utredningen har därför inte funnit en för verket gemensam sambandsavdelning vara den lämpligaste lösningen.

Utredningen erinrar om att överbefälhavaren på stabssidan har ansvaret för det gemensamma sambandet. Inom materielverket ligger det sammanhållande ansvaret på flygmaterielförvaltningen. Även armématerielförvaltningen är engagerad häri genom den anskaffning av sambandsmateriel som förvaltningen svarar för. Enligt utredningen är samhörigheten emellertid från teknisk systemsynpunkt starkast mellan flygvapnets sambands- och stridsledningsnät och krigsmaktens gemensamma sam-

bandsnät, varför ansvaret för det gemensamma sambandet i den nya organisationen bör åvila huvudavdelningen för flygmateriel.

I propositionen påpekas att frågor rörande gemensamma sambandsnät och den materiel som ingår i dessa f. n. handläggs vid flygmaterieförvaltningen, medan chefen för armén är ansvarig för produktionen av flertalet av de förband, som betjänar sambandsutrustningar i de gemensamma näten. Denna ansvarsfördelning har enligt departementschefen bestämda svagheter. I materielverkets nya organisation bör därför enligt propositionen dessa frågor handläggas vid huvudavdelningen för armémateriel.

Motionerna

Med anledning av propositionen har väckts följande motioner, nämligen

dels motionen 1971: 1507 av herr Johansson i Holmgården m. fl. (c, s, fp, m), vari hemställts att riksdagen vid behandling av propositionen 1971: 124 måtte besluta att försöksverksamheten i Karlsborg och Vidsel samordnas till en försöksplats och att denna förläggas till Vidsel,

dels motionen 1971: 1515 av herrar Enskog och Öhvall (fp), vari föreslagits att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka vikten av ökad rationalisering vid försvarets materielverk,

dels motionen 1971: 1516 av herr Norrby i Åkersberga (fp), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1971: 124 måtte uttala att den fortsatta omorganisationen av försvarets materielverk skall innefatta omlokalisering inom Stockholmsregionen i enlighet med vad i motionen anförts,

dels motionen 1971: 1517 av herr Norrby i Åkersberga (fp), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1971: 124 uttalar att principen att likartad materiel anskaffas endast av en enhet inom materielverket bör tillämpas även i vad avser krigsmaktens gemensamma sambandsnät och att den nuvarande fördelningen avseende såväl typansvar som tekniskt samordningsansvar sålunda i huvudsak bibehålles.

Utskottet

Som framgår av propositionen anskaffar materielverket materiel m. m. för cirka två miljarder kronor årligen. Verket har dessutom det tekniska och ekonomiska ansvaret på central nivå för befintlig materiel vars värde uppgår till mångfaldigt högre belopp. Materielcn tenderar att bli alltmer tekniskt komplicerad, vilket ställer stora krav på materielverkets sätt att fungera.

Materielverket svarar för anskaffningen av tyg- och intendenturma-

teriel. Anskaffningen av tygmateriel bedrivs inom tre försvarsgrensinriktade huvudenheter. I fråga om intendenturmateriel är verksamheten samlad inom en för försvaret gemensam huvudenhet.

I propositionen redovisas tre alternativ för organisation av tygmaterielanskaffningen. Materielen har förts samman i produktgrupper efter tre olika utgångspunkter, nämligen med beaktande av teknologisk samhörighet, teknisk systemsamhörighet eller huvudanvändare. En organisation med materielen fördelad efter huvudanvändare överensstämmer med grunderna för nuvarande organisation och anses av olika skäl, bl. a. bättre samordningsmöjligheter, vara att föredra och förordas därför.

Stor möda har lagts ned på att få fram underlag för att bedöma vilken organisationsform som på sikt är den för materielverket mest lämpade. Det har också varit en strävan att genom en anpassning av organisationen skapa förutsättningar för ett allt bättre utnyttjande av verkets resurser, framför allt på tygmaterielområdet. Utskottet delar departementschefens uppfattning beträffande verkets organisation i stort och ansluter sig i allt väsentligt till dennes val av principlösning.

Det står emellertid klart att den valda organisationsformen ställer stora krav på intern och extern *samordning*. Det är — som departementschefen också understryker — nödvändigt att samordna verksamheten så att inte likartad materiel anskaffas av olika organisationsenheter och så att verket utnyttjar personal med specialkunskaper på ett effektivt sätt. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla betydelsen av en effektiv samordning av funktionerna inköp, underhåll och kontroll.

Den nu föreslagna omorganisationen motiveras framför allt av den *rationaliseringseffekt* som kan förväntas. Departementschefen uttalar på denna punkt att förväntade rationaliseringsvinster inte fullt ut kan komma till stånd omedelbart. Denna fråga tas upp i motionen 1971: 1515, som understryker vikten av ökad rationalisering inom materielverket. Motionärerna anser, att det är just under omorganisationsperioden som man bör göra verkligt stora ansträngningar för att skära ner personalstyrkan. Det är nämligen betydligt svårare att minska en nyss genomförd organisation än att öka den något, om den blivit för snålt tilltagen. I motionen erinras också om osäkerheten inför det kommande försvarsbeslutet, vilket är ännu ett skäl till fortsatt rationalisering — en rationalisering som bör sikta till att erhålla ett minst lika bra resultat av verksamheten som tidigare men med minskad personalstyrka.

Utskottet vill erinra om att riksdagens revisorer nyligen granskat materielverkets personalorganisation. I en granskningsrapport, som godkänts av revisorerna den 23 september 1971, konstateras bl. a. att verkets storlek gör det nödvändigt att begränsa personalkadern till vad som är oundgängligen erforderligt och att utnyttja denna kader på mest effektiva sätt. Med hänsyn till att verksamheten varierar till art och omfattning är det ett oavvisligt krav att personalorganisationen hålls elastisk.

Det sker enligt rapporten bl. a. genom att industriföretag och konsulter i stor omfattning anlitas för uppgifter som ankommer på verket.

I motionen 1971: 1515 förordas en minskning av materielverkets personal redan under omorganisationsperioden. Departementschefens uttalande ger utskottet anledning utgå från att allvarliga ansträngningar skall göras i detta syfte. Med utnyttjande av den elasticitet som utmärker personalorganisationen bör det enligt utskottet vara möjligt att utan drastiska åtgärder i form av avskedanden m. m. minimera resursbehovet även under den tid omorganisationen pågår.

Rationaliseringsaspekten har haft stor betydelse för organisationsförslagets utformning. Likartade funktioner i organisationen har så långt det ansetts lämpligt förts samman till för verket gemensamma enheter. Propositionen fullföljer härvid en linje som man redan tidigare slagit in på. Nya gemensamma enheter är provningsenheten inom huvudavdelningen för flygmateriel och normalieenheten som föreslås bli placerad i huvudavdelningen för administration. Vissa gemensamma enheter har samlats i en nybildad huvudavdelning för drifttjänst.

Bland de riktlinjer för materielverkets organisation m. m. som Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att godkänna har även upptagits fråga om ändrad ansvarsfördelning beträffande *stridslednings- och sambandsmateriel* mellan två huvudavdelningar inom materielverket. Departementschefen uttalar i denna fråga avslutningsvis att det bör vara en strävan att likartad materiel anskaffas endast av en enhet inom verket. I motionen 1971: 1517 understryker motionären riktigheten av denna princip men hävdar att departementschefens uttalande om ändrad ansvarsfördelning innebär ett brott mot principen.

Utskottet vill för sin del framhålla värdet av att nämnda princip får vara vägledande för ansvarsfördelningen inom försvarets materielverk. Likartad materiel bör anskaffas endast av en enhet inom verket, även om detta är organiserat främst med beaktande av materielens huvudanvändare. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att tillämpa denna princip vid beslut rörande samordningen inom materielverket.

Utskottet går härmed över till att behandla frågan om *lokalisering* av vissa enheter utanför Stockholmsområdet.

I propositionen föreslås att huvudavdelningen för drifttjänst lokaliseras till Karlstadsområdet. Förslaget berör bl. a. livsmedelsbyrån inom den nuvarande intendenturmaterieförvaltningen. Byrån förs över till drifttjänstavdelningen och bildar där en förplägnadsenhet. Intendenturfunktionen i övrigt skall enligt propositionen ingå som en enhet i huvudavdelningen för armémateriel.

Intendenturförvaltningen på central nivå är viktig för försvaret och fungerar enligt samstämmiga uppgifter väl med nuvarande organisation. Mot bakgrund härav och riksdagens beslut om utlokalisering till Karlstad av ca 400 tjänster har utskottet bl. a. övervägt en organisato-

risk lösning som skulle innebära att nuvarande enheter för intendenturförvaltning samlat utlokaliseras till Karlstad. Utskottet har emellertid funnit att övervägande skäl talar för en organisatorisk inpassning av intendenturförvaltningen enligt Kungl. Maj:ts förslag. I enlighet med sin grundinställning till värdet av ytterligare rationalisering inom materielverket har utskottet därvid fäst stor vikt vid att förslaget torde medge en besparing av ca 20 tjänster utan att intendenturförvaltningens effekt minskar.

Utskottet har i detta sammanhang också ansett sig böra överväga den sammanfattande benämningen på de enheter som flyttar till Karlstad. Flertalet av dessa enheter kan sägas utöva drifttjänst i någon form. Med hänsyn till de ytterligare omlokaliseringar som enligt propositionen kan komma att beslutas anser utskottet emellertid att man bör välja en mera neutral benämning på huvudenheten i Karlstad. Utskottet föreslår att den tills vidare får ingå i organisationen som materielverkets huvudavdelning i Karlstad.

Det bör enligt utskottets mening få ankomma på Kungl. Maj:t att från fall till fall bedöma lämpligheten av att flytta ut enheter med endast ett mindre antal anställda.

Några kostnadsberäkningar för utlokaliseringen föreligger inte. Riksdagens godkännande av de föreslagna riktlinjerna blir att betrakta som ett principbeslut. Utskottet förutsätter att kostnadsberäkningar kommer att redovisas i samband med förslag till medelsanvisning för beslutets genomförande.

Motionen 1971: 1507 tar upp frågan om en samordning av verksamheten vid de båda robotförsöksenheterna i Karlsborg och Vidsel. Motionärerna förordar en flyttning av verksamheten i Karlsborg till Vidsel och pekar på att man i Vidsel har praktiskt taget obegränsade tillgångar till luft och mark, varför några miljövårdsproblem inte behöver befaras vid en utökning av verksamheten där. Därtill framhålls att Vidsel är i utomordentligt starkt behov av ytterligare verksamhet för att kunna behålla och utveckla den service som måste finnas för de människor som redan bor där.

Vid den omorganisation som nu skall genomföras är det naturligt att — som motionärerna här gör — ifrågasätta om inte robotförsöksverksamheten i Karlsborg och Vidsel skulle kunna slås samman. Om verksamheten förläggs till Vidsel uppnår man, förutom eventuell rationaliseringsvinst, att Norrland får del av omlokaliseringen. Det finns emellertid också skäl som talar för att ha kvar försöksverksamheten på robotområdet i Karlsborg. Utskottet vill här peka på närheten till försökscentralen i Malmslätt och möjligheterna till försök med sjörobotar. Därtill kommer att Karlsborg i hög grad är beroende av de verksamheter som är förlagda dit.

En summering av de skäl som här redovisats ger vid handen att en

förflyttning av verksamheten i Karlsborg knappast kan komma i fråga, i varje fall inte av verksamheten i dess helhet. Utskottet vill som sin mening uttala att försöksplatsen i Vidsel bör ges prioritet vid en eventuell utbyggnad av försöksverksamheten på robotområdet.

Lokaliseringsfrågan tas också upp i motionen 1971: 1516. Enligt motionären bör riksdagen uttala att den fortsatta omorganisationen av materielverket skall innefatta prövning av omlokalisering inom Stockholmsregionen av sådana enheter inom verket som inte kan lokaliseras utanför regionen. Motionären påpekar att det redan i dag förekommer en betydande geografisk spridning av materielverkets enheter inom det inre Stockholmsområdet. Utskottet delar inte motionärens uppfattning att det kan vara lämpligt med en spridning av materielverkets enheter i Stockholmsregionen. En i förhållande till nuläget större koncentration av de enheter som skall vara kvar i Stockholm torde vara ägnad att minska kostnaderna för verksamheten.

Utskottet har inte något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag i övrigt beträffande riktlinjer för organisation m. m. av försvarets materielverk.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. avslår motionen 1971: 1516,
2. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört med anledning av motionerna 1971: 1507, 1971: 1515 och 1971: 1517,
3. godkänner i statsrådsprotokollet förordade riktlinjer för organisation m. m. av försvarets materielverk.

Stockholm den 25 november 1971

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: herrar Petersson i Gäddvik (m), Enskog (fp), Gustafsson i Uddevalla (s), Gustavsson i Ängelholm (s), Pettersson i Kvänum (c), Häll (s), Öhvall (fp), Brännström (s), Virgin (m), Gustavsson i Nässjö (s), Gernandt (c) och Runesson (s).